

Toespraak in de Amsterdamse Studenteneklesia op 23 maart 2014
door Bram Grandia

De zonde van Sodom

Voorlezing uit het boek *In den beginne*

Genesis 18:20-22; 19:1-11

JHWH sprak:

De schreeuw over Sodom en Gomorra hoe groot!
Hun misdaad hoe zwaar, zozeer!
Ik zal afdalen en zien:
het schreeuwen over haar dat tot mij is gekomen -
hebben zij vernietiging aangericht
of niet?
Ik wil het weten.

De mannen keerden zich om van daar en gingen naar Sodom.
Abraham bleef staan voor het aangezicht van JHWH.

De twee boden kwamen bij Sodom, het was avond,
en Lot zat in de poort van Sodom.

Lot zag hen, stond op hen tegemoet,
wierp zich voorover, zijn neus op de grond,
en sprak:

Ach heren toch,
ga mee toch, deze kant op, naar het huis van uw dienaar,
overnacht hier, was je voeten,
en morgenvroeg vervolg je dan je weg.

Zij zeiden:

Nee, wij overnachten op het plein.

Hij drong sterk bij hen aan,
toen gingen zij mee zijn kant op
en kwamen in zijn huis.

Hij bereidde hen een maaltijd met wijn,
bakte matses en zij aten.

Zij waren nog niet ter ruste gegaan
of de mannen van de stad, de mannen van Sodom,
begonnen om het huis te drommen,
jong en oud,
ten slotte het hele volk.

Zij riepen Lot en zeiden hem:

Waar zijn die mannen die vannacht bij jou gekomen zijn?
Naar buiten met ze, geef ze ons,
zullen we kennis met ze maken.

Lot ging naar buiten,
stond voor hen in de deuropening,
deed de deur achter zich dicht
en sprak:

Mijn broeders, doe toch geen kwaad.
Kijk hier, ik heb twee dochters
die nog geen man hebben bekend;
die zal ik naar buiten brengen en jullie geven
en dan doen jullie maar met ze wat je wilt,
maar deze mannen doe je niets -
want daarom zijn zij hier gekomen onder de schaduw van mijn dak.

Ze zeiden:

Ga opzij!

Ze zeiden:

Die komt hier als vreemdeling
en wil onze rechter zijn.

Wij pakken jou nog harder dan hen.

Zij duwden en drongen Lot opzij
om de deur open te breken.

Maar de mannen staken hun handen naar buiten,
trokken Lot het huis in
en sloten de deur.

De mannen die bij de ingang van het huis stonden, sloegen zij met blindheid,
van klein tot groot,
zodat zij niet meer in staat waren de ingang te vinden.

Toespraak

'Amsterdam is Sodom.' Ik herinner me dat soort stickers uit mijn studententijd. Als homoseksueel Amsterdam zich niet bekeerde, zou het Amsterdam vergaan als Sodom. Christenen uit de provincie trokken naar Amsterdam zoals homofobe wedergeboren evangelisten uit de Verenigde Staten naar Afrika trekken. De zwarte velden zijn wit om te oogsten. Het resultaat van dit zendingswerk tegen de sodomie is pijnlijk zichtbaar in Uganda, in Zimbabwe en in zoveel andere landen. In Zuid-Afrika - en niet alleen daar - worden lesbiennes collectief 'corrigerend' verkracht. 'Corrigerende' of 'genezende' verkrachting is 'een wereldwijd fenomeen en vaak gebeurt het door vrienden of familie,' zegt Bernedette Muthien, directeur van Engender, een NGO uit Kaapstad. 'Het heeft altijd deel uitgemaakt van de patriarchale samenleving. Het wordt gebruikt als een middel om de seksualiteit van mensen te controleren, vooral van vrouwen, maar soms ook van mannen. Veel van mijn vriendinnen en kennissen zijn het slachtoffer geworden van "genezende" verkrachting.' Laten we met deze beelden van homofobie en groeps geweld tegen homo's en lesbo's voor ogen het verhaal uit Genesis 18 en 19 lezen. Immers, dat hoofdstuk is een belangrijke bijbelse basis voor dit type gedrag. Sodom en Gomorra is sinds duizenden jaren ontoegankelijk gebied. Alsof er een aardbeving of een kernramp heeft plaatsgevonden. Tsjernobyl, Fukushima. Niets groeit er meer, wat er groeit, is giftig. Dat alles zou te wijten zijn aan de homo's.

In het voorgelezen verhaal vertellen de schrijvers van Genesis ons de reden van de vernietiging. Het is een vervolg van het zondvloedverhaal, nu gefocust op enkele grote steden, die bekendstaan vanwege hun slechtheid. God heeft gehoord van de slechtheid van Sodom en Gomorra, en stuurt er een kleine goddelijke onderzoekscommissie op uit. Die twee boden van God vinden gastvrij onderdak bij Lot, de neef van Abraham. De mannen van Sodom willen deze twee mannen leren kennen. In het Hebreeuws staat het werkwoord *jada* ('kennen', 'bekennen'). Nu gaat het - dat laat de context zien - niet om een onschuldige kennismaking met een paar vreemdelingen. De NBV vertaalt 'hen nemen'. Het te hoop lopen van alle mannen straalt dreiging uit. Waar het bij 'Adam bekende Eva' gaat om de seksuele omgang, gaat het hier ook om die seksuele omgang. Hier dreigt een groepsverkrachting van twee vreemdelingen.

Lot gaat als gastheer tussen de mannen van Sodom en zijn gasten in staan en probeert hen te overreden niet te doen wat ze van plan zijn. Hij biedt hen als vervanging zijn beide dochters aan, die nog maagd zijn. 'Doe met hen wat jullie willen, maar laat die mannen met rust.' Het zal je vader maar wezen. Zo heilig is het gastrecht, dat Lots dochters thuis niet veilig zijn. Ik lees u voor uit het commentaar op Genesis door dr. G.Ch. Aalders, dat ik als kind zag staan in de boekenkast van mijn vader, uit de in gereformeerde kring populaire *Korte Verklaring der Heilige Schrift*:

'Zelfs gaat Lot zo ver dat hij hun zijn beide nog niet gehuwde dochters aanbiedt om daaraan hun lust te koelen: om zijn gasten te beschermen, geeft hij de eer van zijn dochters prijs! Wij kunnen deze handelwijze van Lot maar heel moeilijk begrijpen, laat

staan dan het goedkeuren; en in het licht van het getuigenis der Schrift kan ze ook niet anders dan zondig worden genoemd. Toch moet men, om billijk te blijven ook in zijn veroordeling, bedenken dat Lot hier in een buitengemeen netelige situatie verkeert. Hij kent zijnen medeburgers te goed om niet te weten hoe verdorven ze zijn. Nu poogt hij de ergste gruwel door een geringer kwaad te voorkomen. Het is beter dat ze de meer natuurlijke ontucht bedrijven dan dat ze zich aan het weerzinwekkende bedrijf van de tegennatuurlijke ontucht schuldig maken. Een schromelijke zondige zwakheid, ongetwijfeld, maar die dan toch in een geweldig zielsconflict haar oorsprong vindt. En met de moed der wanhoop stelt hij zich tot het uiterste voor zijn gasten in de bres: "Aan deze mannen evenwel zult gij niets doen, want daarom zijn zij onder de schaduw van mijn dak gekomen."

Ik citeer Aalders zo uitvoerig omdat dit type exegetische school heeft gemaakt. Lot die vanwege het weerzinwekkende bedrijf van de 'tegenatuurlijke ontucht' - de homoseksualiteit - een heteroseksueel alternatief aanbiedt, opdat de mannen van Sodom, als ze dan toch zondigen, in mindere mate zondigen. Zo is de zonde van Sodom vooral de geschiedenis ingegaan als de benaming van de zonde van de homoseksualiteit.

Dit is de ene lijn. Er is een andere, mijns inziens meer bijbelse lijn, waarin de zonde van Sodom, zoals Ezechiël (16:49) die noemt, wordt uitgewerkt. De zonde die bestaat uit overdaad, zorgeloze rust en een niet vasthouden van de hand van de armen.

In de Babylonische Talmoed, in het traktaat *Sanhedrin* (109 a), lezen we dat er vier rechters in Sodom waren. Ze heten Leugenaar, Vreselijke Leugenaar, Vervalser en Rechtsbuiger. We lezen: 'Wanneer iemand de vrouw van zijn naaste aanstootte en een abortus veroorzaakte, dan oordeelden ze: Geef haar aan hem, totdat hij haar zwanger heeft gemaakt. Als iemand het oor van de ezel van zijn naaste afsneed, oordeelden ze: Geef hem de ezel, totdat het oor weer is aangegroeid. Wanneer iemand zijn naaste verwondde, oordeelden ze: Betaal hem een beloning voor het feit dat hij je bloed heeft afgetapt.' Zo gaat dat nog een tijdje door. De schrijvers laten met veel bewijzen zien dat in Sodom en Gomorra de Thora op zijn kop wordt gezet. Er wordt gelogen en vervalst. Het is het 'rijk van Ploert en Schender' (Psalm 1, vrij).

Wat de vreemdelingen betreft, zeggen de inwoners van Sodom volgens de rabbijnen: 'Waarom hebben wij, daar onze aarde brood voortbrengt en goud in ons bezit is, dan nog reizigers nodig, die alleen maar tot ons komen om ons vermogen te verminderen? Welaan, we willen de wet van vrije toegang en omgang in ons land doen vergeten.' Zo goed mogelijk geïsoleerd en zo ver mogelijk van de vreemdelingen: de wetgeving van Sodom zou vandaag niet alleen in Zwitserland, maar in veel meer Europese landen hoog scoren. Het is de wet van 'eigen volk eerst', van bescherming van de eigen rijkdom tegen alle kapers op de kust. Zo hard optreden tegen vreemdelingen, dat een wet die hulp aan zogenaamde 'illegalen' strafbaar stelt, daar maar kinderspel bij is. Zo'n Sodom-wetgeving maakt slachtoffers. Zo'n Sodom-beeldvorming heeft school gemaakt en is vandaag in ons land niet beperkt tot de PVV. Met de woorden van Zihni Özdil in *NRC Handelsblad* van 22 maart 2014: 'Wilders zaait geen haat, hij oogst haat die reeds lang gezaaid is.' Nu vind ik dat Wilders ook heel wat haat zaait, maar de analyse van Özdil blijft hangen.

Terug naar het oude Sodom. Ik vind de beschrijving van Sodom indrukwekkend verwoord in oude *targoemim*, Aramese vertalingen en parafrases van de Hebreeuwse bijbel. Daar wordt de vraag gesteld: wie is die 'haar' waarover het gaat in de tekst 'Het geroep om haar steeg op tot God'? De meesten zeggen: dat is duidelijk, dat is Sodom en Gomorra. Volgens anderen gaat het om een concrete vrouw. *Targoem Pseudo-Jonatan* vertaalt:

'En JHWH zei tot de dienstengelen: Het geschreeuw over Sodom en Gomorra, die de armen onderdrukken en bepalen dat iedereen die een stuk brood aan de behoeftigen geeft, met vuur verbrand moet worden, zie, dat is veel geworden, hun schuld, zie, die is

zeer zwaar geworden. Ik wil me nu openbaren en zien of zij naar het geschreeuw van het meisje Peletit, dat tot mij gekomen is, volkomen gehandeld hebben. Dan zijn ze schuldig. Maar indien ze bekering bewerkstelligen, zijn ze dan voor mij niet rechtvaardig, zodat ik (het) niet weet en er niet afgerekend wordt?’

In deze *targoem* wordt de reden voor het oordeel over Sodom uitgesproken. Hier komt het meisje Peletit ter sprake. Om háár gaat het. In een oude midrasj, *Sefer ha-Jasjar*, het Boek van de Rechtvaardige (gecompileerd in de elfde of twaalfde eeuw in Zuid-Italië) wordt verteld over de wegvoering van Lot samen met de koning van Sodom (Genesis 14). In die tijd wordt Lot vader van een dochttertje, Peletit ('de verlose'), omdat God hem en de koning van Sodom uiteindelijk verlost heeft uit de macht van de vijanden (*pelat* betekent 'verlossen'). Later huwt Peletit met een man uit Sodom. Haar zorg voor een arme man leidt ertoe dat ze verbrand wordt.

Onmiddellijk na dit verhaal vertelt *Targoem Pseudo-Jonatan* nog een ander verhaal, over een dochter van een rijk man uit Adama, een stad in de omgeving van Sodom. We lezen:

'Toen er eens bij zonsondergang een reiziger bij het huis van de vader van dit meisje kwam, bracht zij hem leeftocht - ook in *deze* stad een verboden zaak. Ook zij werd ter dood veroordeeld. Men bracht haar naar buiten, smeerde haar van top tot teen met honing in en liet een zwerm bijen op haar los, zodat haar vlees werd verteerd. Luidkeels schreeuwde het arme kind, zonder dat iemand een hand naar haar uitstak: en haar geschreeuw steeg opwaarts ten hemel en God werd tot jaloezie geprikkeld vanwege deze gebeurtenis en vanwege alle werken die de steden van Sodom gedaan hadden, omdat ze een overvloed van brood en zorgeloze rust genoten, zonder in dit alles de behoeftige en de arme te steunen.' (Zie Ezechiël 16:49)

In het boek *Pirqee de-Rabbi Elazar* (ontstaan in de negende eeuw in Palestina) treffen we de oudste versie van dit verhaal over Peletit aan:

'Rabbi Jehuda zei: Men kondigde in Sodom een proclamatie af en men zei: "Iedereen die de behoeftige, de vreemdeling en de arme steunt, zal door vuur worden verbrand." Peletit, Lots dochter, was getrouwd met een van de vooraanstaanden van Sodom. Zij zag een bijzonder arme man in een straat van de stad en ze had zielsmedelijden met hem. Wat deed ze? Ieder dag als ze ging waterputten, deed ze in haar kruik alle soorten voedsel uit haar huis. Op deze wijze onderhield ze de behoeftige. De mensen van Sodom zeiden: "Hoe kan deze behoeftige in leven blijven?" Toen ze achter de zaak kwamen, bracht men haar naar buiten om haar te verbranden. Zij echter riep: "Heer der wereld, handhaaf mijn recht en mijn geding tegenover de lieden van Sodom." Haar geroep kwam voor de troon der heerlijkheid. En de Heilige, gezegend hij sprak: "Ik wil afdalen en zien of het volgens haar geroep is dat tot mij gekomen is. Als de lieden van Sodom volgens het geroep van dit meisje gehandeld hebben, zal ik haar fundamenten naar boven en haar oppervlakte naar beneden keren, zoals de Schrift zegt: naar haar geschreeuw.'"

Er staat niet geschreven '*hun* geschreeuw', maar '*haar* geschreeuw'. In deze oudste versie krijgt de dochter van Lot nog een kans om te overleven dankzij Gods interventie.

In deze rabbijnse zoektocht naar Sodom en Gomorra is het glashelder dat deze twee steden model staan voor steden waarin de Thora volledig wordt omgedraaid, het gaat om een 'Umwertung aller Werte'. De zorg voor de wees, de weduwe, de armen en de vreemdelingen wordt in deze steden als de grootste ondeugd beschouwd en met de dood bestraft. Het gastrecht wordt grof geschonden en de lichamelijke integriteit van de arme, de wees, de weduwe en de vreemdeling wordt aangetast. Dát is de zonde van Sodom. Hoe actueel vandaag. Het is het verhaal van de brute rechtsverkrachting en de schending van het gastrecht, waarbij de vreemdeling geen subject meer is dat respect verdient, maar een object dat je naar hartelust kunt nemen. Hoe cynisch dat dit bijbelgedeelte een wapen geworden is in de handen van potenrammers - uitgerekend zij vallen onder het oordeel van deze tekst over Sodom. Helaas is deze tekst, in plaats van een

beschermtekst voor bedreigde vrouwen en mannen, een wapen tegen hen geworden. Dat alleen al schreeuwt om een exegetische ontakeling van het woord 'sodomie'.

Tot slot: Hoe kan de stad worden gespaard? Waarom vergaat het Amsterdam niet als Sodom? Waarom gaat Sodom wél en Amsterdam niet naar de sodemieter? Het antwoord vind ik in een gedicht van Willem Wilmink. Noem het naast het meisje van Sodom, het jongetje uit Amsterdam:

God woont in de Fokke Simonszstraat

Ik hoorde van een zeereerwaarde
en hoogbejaarde dominee:
de Here wou met onze aarde
niet één dag langer meer in zee.

...

Maar zie: daar was diezelfde morgen
zo'n rotjoch in de grote stad
een doodziek duiffie aan 't verzorgen
dat-ie op straat gevonden had.

...

Toen heeft de Heer Zijn toorn bedwongen,
want Hij kreeg schik in het geval.
Hij spaarde dus de kleine jongen,
de zieke duif en het heelal.

God zij geprezen om dit Amsterdamse gozertje. In en door hem zien we dat God een schoot van ontferming is.

Gebruikte literatuur

M.J. Mulder, *Het meisje van Sodom, De targumim op Gen 18:20,21 tussen bijbeltekst en haggada*, Kampen 1975 (2).

M.J. Mulder, *Sodom en Gomorra, een verhaal van dode steden*, Kampen 1988.